

Nr 109.

Av herr **Osvald**, om utredning rörande högskolornas organisatoriska ställning.

Den återhållsamhet, som i år präglar budgeten i fråga om anslag till forskning och högre undervisning, har på åtskilliga håll föranlett reflexioner om universitetens och högskolornas ställning i ekonomiskt avseende och deras förhållande till varandra. Det har bland annat, liksom många gånger tidigare, framhållits, att en viss specialisering är nödvändig liksom ock ett omfattande samarbete. Envar, som är något så när förtrogen med förhållandena vid de högre läroanstalterna, torde också vara beredd att medge, att dylika tankegångar äro både naturliga och i hög grad befogade.

Som exempel på ett dylikt samarbete, som under senaste tiden igångsatts, må nämnas ett fall, som berör Uppsala universitet och lantbrukshögskolan. Vid Uppsala universitet har det sedan länge funnits tre professorer i botanik: systematisk botanik, fysiologisk botanik och växtbiologi. Vid lantbrukshögskolan finns det två: en i systematisk botanik och ärftlighetslära (genetik), en i växternas anatomi och fysiologi. Det har länge känts som en allvarlig brist, att det viktiga ämnet genetik icke varit företrätt vid vårt största universitet. Den undervisning, som på senare år efter upprepade krav från studenthåll ordnats vid Uppsala universitet, har finansierats dels av Kursverksamheten (1953), dels av universitetet med medel från reservfonden (1953, 1954). Kurserna ha letts av en lärare vid lantbrukshögskolan.

Då frågan om nybyggnad för lantbrukshögskolans institution för systematisk botanik och genetik för ett par år sedan blev aktuell, väcktes tanken att ge byggnaden en sådan utformning, att den även kunde tillgodose universitetets behov av forskning och undervisning i genetik. Det ansågs nämligen med rätta, att det skulle vara irrationellt att inrätta två genetiska institutioner med tillhörande botanisk-genetiska trädgårdar på 3—4 kilometers avstånd från varandra. De medel, som skulle kunna komma att ställas till förfogande, borde kunna utnyttjas mera effektivt vid en för båda läroanstalterna gemensam institution. Samarbetet synes nu också komma att inom en nära framtid få fastare former.

I anslutning till en motion i första kammaren år 1953 om medel för undervisning och examination i genetik vid Uppsala universitet uttalade statsutskottet bl. a.: "I förevarande sammanhang vill utskottet under-

stryka önskvärdheten av att ett på lämpligt sätt anordnat samarbete mellan Uppsala universitet och lantbrukshögskolan kommer till stånd i fråga om genetikundervisningen vid universitetet" (statsutskottets utlåtande 1953: 8, p. 75, sid. 33). Såsom redovisas i statsverkspropositionen: Åttonde huvudtiteln: (77) 3, p. 111 ha lärare vid Uppsala universitet och lantbrukshögskolan i skrivelse till kanslern den 10 oktober 1953 framlagt förslag till provisoriskt ordnande av denna angelägenhet genom samarbete mellan universitetet och lantbrukshögskolan. Detta förslag, som tillstyrkts av universitetet och högskolan, har förordats av kanslern. Med hänsyn till de kostnader, huvudsakligen av engångsnatur, som skulle krävas har departementschefen icke ansett det möjligt att realisera förslaget redan från och med nästkommande budgetår. Han förutsätter emellertid att undervisning och examination i genetik vid universitetet likväl skola kunna upprätthållas.

Genetiken är inte det enda ämne, inom vilket Uppsala universitets och lantbrukshögskolans intressen äro likartade och där de båda lärosätenas utvecklingslinjer löpa parallellt och sannolikt skulle kunna samordnas. På liknande sätt förhåller det sig med flera av våra övriga högre forsknings- och läroanstalter. Mellan alla finnes det viktiga gränsområden, eller alla ha gemensamma intressen av här åsyftad art, inom vilka ett nära samarbete skulle vara både önskvärt och nyttigt. De begränsade resurser, som stå till vårt förfogande, tillåta tyvärr inte att var och en av läroanstalterna kan få alla sina mycket välgrundade önskemål tillgodosedda. Genom ett vidgat samarbete dem emellan skulle med all säkerhet viktiga önskemål kunna förverkligas snabbare än som nu är fallet.

Samarbetet mellan de högre lärosätena försvåras emellertid av olikheter i fråga om deras organisatoriska ställning och måhända även i viss mån av deras inre organisation. Åtta universitet och högskolor sortera för närvarande under ecklesiastikdepartementet och äro underställda kanslern för rikets universitet. Vissa andra högskolor sortera däremot under de departement, till vilka den verksamhet hänför sig, för vilken undervisningen är avsedd, t. ex. lantbrukshögskolan under jordbruksdepartementet. Något sakligt skäl härför föreligger knappast. Hälso- och sjukvård faller under inrikesdepartementet, rättsvården under justitiedepartementet, men både läkare och jurister få sin utbildning vid läroanstalter, som sortera under ecklesiastikdepartementet. Det borde därför icke möta något principiellt hinder att t. ex. flytta över de under jordbruksdepartementet hörande högskolorna till ecklesiastikdepartementet. Det kan knappast råda någon tvekan om att en sådan överflyttning av alla eller de flesta högskolorna skulle i hög grad underlätta samarbetet mellan dem.

Det mest angelägna är likväl inte att få alla högre läroanstalter inom ett departement: ecklesiastikdepartementet. Viktigast synes i stället vara att få högskolorna — alla eller de flesta — underställda kanslern för rikets universitet. Det ovan tämligen utförligt behandlade exemplet Upp-

sala universitet-lantbrukshögskolan torde vara väl ägnat att klargöra hur mycket enklare det skulle vara att på ett friktionsfritt sätt ordna ett effektivt samarbete, om en högre instans — kanslern — vore ansvarig för utformningen i fråga om byggnader, utrustning, personal för forskning och undervisning, kursplaner m. m.

Den här antydda omorganisationen skulle även medföra andra fördelar. Befordringsärendena skulle i hög grad vinna på om de kunde handläggas av en för alla högre läroanstalter gemensam överinstans med allsidig överblick och djupgående erfarenhet rörande dessa ärenden.

Lönegradsplaceringen för alla de olika läroanstalternas tjänstemän skulle också kunna ordnas efter enhetliga principer, om den finge bedömas av en för alla gemensam överinstans. Många exempel skulle kunna anföras som belägg härför, men det må vara tillräckligt att hänvisa till den olikformighet, som för närvarande råder i fråga om bibliotekspersonalens löneställning.

Ytterligare en fördel skulle vara att man för alla högskolorna finge en instans mellan högskola och Kungl. Maj:t. En högskolestyrelse kan näppeligen karakteriseras som en sådan mellaninstans. För varje högskola är styrelsen en instans mellan lärarkollegiet och Kungl. Maj:t, ej mellan högskolan och Kungl. Maj:t.

Om högskolorna underställas kanslersämbetet, skulle helt naturligt styrelserna komma att bli överflödiga. Det kan inte råda någon tvekan om att ett med tillräcklig arbetskraft utrustat kanslersämbete skulle vara bättre skickat än de olika styrelserna att handlägga de ärenden, som icke lämpligen böra avgöras av lärarkollegierna. Dessa borde emellertid få slutbehandla ett större antal ärenden än vad som för närvarande är fallet. En ökad akademisk självstyrelse för högskolornas lärarkollegier, så att högskolorna även i detta avseende bleve likställda med universiteten, torde enbart vara till fördel.

Det förefaller, som om det även skulle vara till fördel för kanslersämbetet, om det finge sitt verksamhetsområde vidgat. Givetvis skulle ämbetet komma att behöva ett tillskott av högkvalificerad arbetskraft. Därigenom skulle det bli möjligt för ämbetet att vid anhopning av arbeten sätta in erforderlig personal på de mest brådskande arbetsuppgifterna. Den arbetskraft, som skulle behövas härför, torde kunna erhållas genom överflyttning av tjänster till kanslersämbetet från de högskolor, vid vilka särskild sekreterare finnes anställd för styrelsen. De anslag, som nu utgå till skrivgöromål för de många styrelsernas räkning, torde tillsammans vara mer än tillräckliga för den ökning av antalet skrivbiträden, som kommer att bli nödvändig vid kanslersämbetet.

En omorganisation sådan som den här angivna av våra högskolors organisatoriska ställning skulle sålunda medföra, att de ekonomiska resurser, som kunna ställas till universitetens och högskolornas förfogande, bleve mera effektivt utnyttjade och att ärenden rörande forskning och högre

undervisning finge en likformig behandling. Det synes därför vara angeläget, att hela detta problemkomplex snarast blir grundligt utrett.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning snarast möjligt rörande högskolornas organisatoriska ställning och därmed sammanhängande spörsmål.

Stockholm den 27 januari 1954.

Hugo Osvald.
